

Udskriftsdato: 11. januar 2026

VEJ nr 9256 af 20/03/2019 (Gældende)

Vejledning om børnesagkyndige undersøgelser

Ministerium: Social- og Boligministeriet

Journalnummer: Børne- og Socialmin., j.nr. 2018-5646

Vejledning om børnesagkyndige undersøgelser

Indholdsfortegnelse

1. Indledning
2. Lovgrundlaget
3. Kvalifikationer
4. Beslutningen om at iværksætte en børnesagkyndig undersøgelse
 - 4.1. Iværksættelse af en børnesagkyndig undersøgelse
 - 4.1.1 Opdraget for den børnesagkyndige undersøgelse
.
 - 4.1.2 Manglende medvirken til en børnesagkyndig undersøgelse
.
 - 4.2. Børnesagkyndige undersøgelser omfang og indhold, herunder den psykologfaglige metode i børnesagkyndige undersøgelser
 - 4.2.1 Temaer for undersøgelsen
.
 - 4.2.2 Erklæringens sammenfatning og indhold
.
5. Undersøgelsesfasen
6. Retsstillingen under den børnesagkyndige undersøgelse
 - 6.1. Partshøring og aktindsigt
 - 6.2. Hvilken vægt skal/kan en børnesagkyndig erklæring tillægges?
7. Den børnesagkyndiges opgave
8. Klagevejledning
9. Habilitet og tavshedspligt
10. Underretningspligt
11. Indhentelse af sagkyndige erklæringer

1. Indledning

Denne vejledning indeholder vejledende retningslinjer for børnesagkyndige undersøgelser i sager om forældremyndighed, barnets bopæl og samvær. Vejledningen er udarbejdet i samarbejde med Dansk Psykolog Forening.

Vejledningen har til formål at skabe ensartede og kvalitativt gode børnesagkyndige undersøgelser til brug for behandlingen af sager efter forældreansvarsloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 1256 af 7. november 2018, som ændret bl.a. ved lov nr. 1711 af 27. december 2018 om ændring af forældreansvarsloven, lov om ægteskabs indgåelse og opløsning og forskellige andre love (Ændringer som følge af lov om Familieretshuset og skærpet fokus på beskyttelsen af barnet i sager efter forældreansvarsloven).

Vejledningen indeholder en kort gennemgang af lovgrundlaget for børnesagkyndige undersøgelser og vejledende retningslinjer for, hvordan en børnesagkyndig undersøgelse bør tilrettelægges af de myndigheder og fagpersoner, som er involverede heri. Den indeholder også en generel beskrivelse af børnesagkyndige undersøgelseres indhold og omfang. Sidst i vejledningen er en række mere formelle krav og procedurer gennemgået. Endelig indeholder vejledningen et afsnit om indhentelse af sagkyndige erklæringer om forældre.

Vejledningen anvendes fra den 1. april 2019 og erstatter vejledning nr. 11348 af 30. december 2015 om børnesagkyndige undersøgelser.

Vejledningen er opdateret som følge af lov nr. 1702 af 27. december 2018 om Familieretshuset og lov nr. 1711 af 27. december 2018 (Ændringer som følge af lov om Familieretshuset og skærpet fokus på beskyttelsen af barnet i sager efter forældreansvarsloven), der begge træder i kraft den 1. april 2019.

Med lov om Familieretshuset nedlægges Statsforvaltningen, og Familieretshuset oprettes. Statsforvaltningens og Ankestyrelsens familieretlige opgaver vil herefter blive varetaget af Familieretshuset og familieretten. Dette gælder også for behandlingen af sager om forældremyndighed, barnets bopæl og samvær efter forældreansvarsloven.

Sager efter forældreansvarsloven starter i Familieretshuset, hvor sagen på baggrund af dens karakter og den enkelte families problemstillinger visiteres til behandling som en § 5-sag, en § 6-sag eller en § 7-sag.

Enkle sager, hvor parterne er enige, når Familieretshuset modtager sagen, visiteres til behandling som en § 5-sag. Det kan f.eks. være en sag om registrering af forældremyndighed. § 5-sager afsluttes i Familieretshuset.

Sager efter forældreansvarsloven, hvor familien er påvirket af komplekse problemstillinger såsom højt konfliktniveau, misbrugsproblemer, vold og omsorgssvigt visiteres til behandling som § 7-sager. Her mødes familien af en tværfaglig og helhedsorienteret tilgang, hvor Familieretshuset også, når det er nødvendigt, etablerer et samarbejde med kommunen. I § 7-sager indbringer Familieretshuset sagen for familieretten til afgørelse, når sagen er oplyst, og Familieretshuset har afsluttet det tværfaglige arbejde med familien.

Sager efter forældreansvarsloven, hvor forældrene ikke er enige, men som ikke indeholder komplekse problemstillinger, visiteres til behandling som § 6-sager. I disse sager vil der være et udpræget fokus på at støtte forældrene gennem konflikthåndtering og rådgivning til at nå til enighed om en løsning for deres barn og familien. Hvis det ikke lykkes at støtte forældrene til at nå til enighed, indbringer Familieretshuset sagen for familieretten til afgørelse, hvis der er tale om en sag om forældremyndighed eller barnets bopæl, eller der er tale om en samværssag, hvor afgørelsen vil være indgribende for barnet. I øvrige samværssager træffes afgørelsen af Familieretshuset.

Visitationen i Familieretshuset og behandlingen af henholdsvis § 5-sager, § 6-sager og § 7-sager er nærmere beskrevet i punkt 3.3 i vejledning om Familieretshuset. De særlige forhold, der gør sig gældende for sager efter forældreansvarsloven, er beskrevet i vejledning om forældremyndighed, barnets bopæl og samvær.

2. Lovgrundlaget

Det fremgår af § 1 i forældreansvarsloven, at i alle forhold omfattet af forældreansvarsloven, skal hensynet til barnets bedste og barnets ret til trivsel og beskyttelse komme i første række. Dette suppleres af § 4 i forældreansvarsloven. Af denne bestemmelse fremgår det, at alle afgørelser om forældremyndighed, barnets bopæl og samvær skal træffes ud fra, hvad der er bedst for barnet, og at Familieretshuset og familieretten skal have fokus på, at afgørelser efter forældreansvarsloven skal medvirke til at sikre barnets trivsel og beskytte barnet mod vold eller anden behandling, der udsætter barnet for skade eller fare, herunder at være vidne til vold.

Det fremgår af § 5 i forældreansvarsloven, at i alle forhold vedrørende barnet skal der tages hensyn til barnets egne synspunkter alt efter alder og modenhed. Denne bestemmelse suppleres af § 34, hvoraf fremgår, at barnet skal inddrages i sagen, så barnets perspektiv og eventuelle synspunkter kan komme til udtryk. Det kan ske ved samtaler med barnet, børnesagkyndige undersøgelser eller på anden måde, der belyser barnets perspektiv.

Forpligtelsen til at inddrage barnet direkte under sagen gælder ikke, hvis det må antages at være til skade for barnet, eller hvis det må anses for unødvendigt efter sagens omstændigheder.

Efter forældreansvarslovens § 33, stk. 1, kan Familieretshuset iværksætte børnesagkyndige undersøgelser i sager om forældremyndighed, barnets bopæl og samvær eller indhente en sagkyndig erklæring om en eller begge forældre. For familieretten følger den samme mulighed af § 450 a i retsplejeloven.

Hvis Familieretshuset har iværksat en børnesagkyndig undersøgelse eller anmodet om en sagkyndig erklæring, og sagen i øvrigt er oplyst, kan Familieretshuset indbringe sagen for familieretten, og eftersende undersøgelsen eller erklæringen, når den er færdiggjort. Dette følger af § 33, stk. 2, i forældreansvarsloven.

I § 7-sager skal Familieretshuset efter § 28, stk. 3, i lov om Familieretshuset sørge for, at der gennemføres en børnesagkyndig undersøgelse som led i oplysningen af sagen, medmindre det ikke er nødvendigt for afgørelsen af sagen. En børnesagkyndig undersøgelse kan f.eks. undlades, hvis der for nyligt er gennemført en sådan undersøgelse, og denne dækker behovet i sagen. Det forhold, at der i en sag foreligger en undersøgelse af forældreoven, der er udarbejdet i kommunalt regi, betyder ikke i sig selv, at kravet om gennemførelse af en børnesagkyndig undersøgelse kan fraviges, men Familieretshuset skal i tilrettelæggelsen af den børnesagkyndige undersøgelse, herunder i forbindelse med udformningen af opdraget, tage højde for de allerede gennemførte undersøgelser.

Kompleksiteten af § 7-sagerne medfører endvidere, at det ofte vil være nødvendigt, at Familieretshuset som led i oplysningen af sagen, iværksætter en undersøgelse af en eller begge forældres personlige egenskaber og evne til at drage omsorg for barnet og evne til at indgå i det nødvendige samarbejde, der skal sikre barnets trivsel. Undersøgelsen kan bl.a. indeholde en psykologfaglig vurdering og prognose for forælderens evne til at tage ansvar og drage omsorg for barnet samt en afdækning af forælderens personlige egenskaber. Undersøgelsen kan også afdække forælderens indstilling til at samarbejde med den anden forælder. Undersøgelserne skal samlet sikret, at der er det fornødne grundlag for, at familieretten kan træffe en afgørelse, som er til barnets bedste.

3. Kvalifikationer

Kvaliteten af børnesagkyndige undersøgelser er meget vigtig, bl.a. fordi de børnesagkyndige undersøgelser skal danne grundlag for forligsbestræbelser og for Familieretshusets og familieretternes afgørelser, som også skal indeholde et fremtidsorienteret perspektiv i forhold til, hvad der er bedst for barnet.

Det er også vigtigt, at de børnesagkyndige undersøgelser, som gennemføres i Familieretshuset, har en kvalitet, der så vidt muligt gør yderligere undersøgelser i forbindelse med en eventuel retssag unødvendige. Familieretshuset skal, når der iværksættes en børnesagkyndig undersøgelse, være opmærksom på, at barnets perspektiv og synspunkter videregives til familieretten på en sådan måde, at barnet under retssagen ikke skal inddrages igen om samme spørgsmål.

Børnesagkyndige undersøgelser skal derfor gennemføres af autoriserede psykologer gerne med speciale i børnepsykologi/-psykoterapi eller af børnepsykiatere.

Hvis den børnesagkyndige undersøgelse gennemføres af en psykolog, skal psykologen have en solid viden om familiedynamik og børnepsykologi i form af dokumenteret erfaring hermed, ligesom psykologen bør have kendskab til krisepsykologi og psykopatologi. Det er ønskeligt, at psykologen har en relevant specialistgodkendelse fra Dansk Psykolog Forening.

Den børnesagkyndige forventes at have en grundlæggende viden om de retlige og administrative forhold på det familieretlige område, herunder kendskab til gældende praksis i behandlingen af sager om forældremyndighed, barnets bopæl og samvær.

Indeholder sagen specielle problemstillinger som f.eks. vold, skal Familieretshuset tilstræbe, at den psykolog, der udpeges til at gennemføre den børnesagkyndige undersøgelse, har kompetencer i forhold til de omhandlede problemstillinger.

4. Beslutningen om at iværksætte en børnesagkyndig undersøgelse

Når en sag om forældremyndighed, barnets bopæl eller samvær er under behandling i Familieretshuset eller familieretten, kan henholdsvis Familieretshuset og familieretten beslutte at iværksætte en børnesagkyndig undersøgelse i sagen.

Som eksempler på sagstyper, hvor det kan være hensigtsmæssigt, at barnets perspektiv belyses ved en børnesagkyndig undersøgelse, kan nævnes:

- Sager om forældremyndighed, barnets bopæl eller samvær, hvor barnet befinder sig i en udsat situation på grund af psykiske, fysiske eller sociale belastninger.
- Sager om samvær, hvor samværet er eller kan blive meget konfliktfyldt på grund af forældrenes indbyrdes forhold.
- Sager om forældremyndighed, barnets bopæl eller samvær, hvor der er alvorlige problemer hos den ene forælder eller begge forældre. Dette kan f.eks. være psykiske problemer, vold i familien eller anden grænseoverskridende adfærd, kriminalitet, misbrug, andre sociale belastninger eller nedsat forældreevne (manglende empati og forståelse for eget og andres liv).
- Sager om samvær, hvor der er tale om lang tids adskillelse mellem barnet og samværsforælderen.
- Sager om forældremyndighed, barnets bopæl eller samvær, hvor der er påstand om, at den ene forælder har udøvet vold over for barnet, den anden forælder eller et andet medlem af den husstand, hvor barnet dagligt opholder sig.
- Sager om forældremyndighed, barnets bopæl eller samvær, hvor der er påstand om grænseoverskridende handlinger.

- Sager om forældremyndighed, barnets bopæl eller samvær, hvor der i øvrigt er væsentlige samarbejdsproblemer mellem forældrene.

Opregningen er ikke udtømmende, og det kan derfor også i andre sager være relevant at iværksætte en børnesagkyndig undersøgelse for at belyse barnets perspektiv. Der henvises i øvrigt til det under punkt 2 anførte om børnesagkyndige undersøgelser i § 7-sager.

Det er Familieretshuset eller familieretten, der vurderer og beslutter, om barnets perspektiv skal belyses ved en børnesagkyndig undersøgelse.

4.1. Iværksættelse af en børnesagkyndig undersøgelse

4.1.1. Opdraget for den børnesagkyndige undersøgelse

Hvis Familieretshuset beslutter, at barnets perspektiv skal belyses ved en børnesagkyndig undersøgelse, skal der udarbejdes et præciseret opdrag (en opgavebeskrivelse), som skal danne grundlag for den børnesagkyndige undersøgelse. Opdraget udarbejdes på baggrund af sagens omstændigheder og de oplysninger, som allerede foreligger i sagen, og kan tage udgangspunkt i de temaer, som er nævnt i punkt 4.2.1.

Ved at tage udgangspunkt i de angivne temaer sikrer Familieretshuset en kvalificering af, hvilke problemstillinger Familieretshuset mener, der er i sagen. Afgørelser om forældremyndighed, barnets bopæl og samvær træffes efter en konkret og individuel bedømmelse af sagen, og de forhold, der er relevante at få undersøgt, vil være forskellige. Børnesagkyndige undersøgelser skal derfor være målrettede i forhold til behovet i den konkrete sag, herunder særligt behovet i forhold til det barn/de børn, sagen drejer sig om.

Ved at præcisere opdraget og ved samtidig at tage udgangspunkt i temaerne, sikrer Familieretshuset det væsentlige hensyn, at forældrene, i forbindelse med at de skal give samtykke til den børnesagkyndige undersøgelse, bliver bekendt med, hvad undersøgelsen går ud på, og hvad den skal bruges til.

Familieretshuset kan i opdraget for den børnesagkyndige undersøgelse udvælge et eller flere temaer til belysning ved undersøgelsen. Familieretshuset kan således have vurderet, at der ikke er behov for at undersøge samtlige forhold og familierelationer, men at en mere begrænset undersøgelse vil være tilstrækkelig. Det er dog vigtigt at understrege, at den børnesagkyndige ved sin undersøgelse altid vil forholde sig til alle de relationer, ressourcer m.m., som beskrives ved temaerne. Det er således den børnesagkyndiges faglige ansvar at gøre Familieretshuset opmærksom på relevante forhold m.m. hos barnet og/eller forældrene, som Familieretshuset eventuelt ikke har observeret. Hvis den børnesagkyndige vurderer, at der er behov for at foretage yderligere undersøgelser for på tilstrækkelig måde at kunne belyse temaerne for den børnesagkyndige undersøgelse, eller hvis den børnesagkyndige vurderer, at undersøgelsen skal begrænses i forhold til de temaer, som Familieretshuset har anført i opdraget, kontakter den børnesagkyndige Familieretshuset, som herefter beslutter, om der er behov for at tilpasse opdraget for undersøgelsen.

Opdraget giver den børnesagkyndige bedre mulighed for at tilrettelægge undersøgelsen så hensigtsmæssigt som muligt, og man kan undgå at inddrage forhold, der ikke har betydning for sagen. Præciseringen af opdraget gør også, at det ikke senere bliver nødvendigt at indhente supplerende oplysninger, f.eks. fordi undersøgelsen har været for generel eller ikke har afdækket alle de forhold, som efter Familieretshusets opfattelse var relevante for sagen. Opdraget til den børnesagkyndige skal formuleres så præcist, at der ikke senere opstår tvivl om undersøgelsens formål, og opdraget skal være skriftligt. Det gælder også, hvis det efterfølgende er nødvendigt at lave ændringer eller præciseringer til opdraget.

Når Familieretshuset indhenter forældrenes samtykke til den børnesagkyndige undersøgelse, skal Familieretshuset som nævnt orientere forældrene om opdraget for undersøgelsen. Hvis forældrene herefter

giver samtykke til den børnesagkyndige undersøgelse, sender Familieretshuset opdraget til den børnesagkyndige. Påtager den børnesagkyndige sig opgaven, bekræfter den børnesagkyndige dette skriftligt over for Familieretshuset med oplysning om, hvornår undersøgelsen vil begynde, og hvornår den børnesagkyndige forventer, at undersøgelsen vil være færdig. En børnesagkyndig undersøgelse vil, i tilfælde hvor der ikke er tale om en begrænset undersøgelse, normalt strække sig over en periode på to til tre måneder. Familieretshuset skal orientere forældrene om, at sagens akter er sendt til den børnesagkyndige. Hvis Familieretshuset ikke sender alle akter i sagen til den børnesagkyndige, skal Familieretshuset orientere forældrene om, hvilke akter der er sendt til den børnesagkyndige.

I de tilfælde, hvor der sker en udvidelse af opdraget for undersøgelsen, skal Familieretshuset igen indhente forældrenes samtykke til den børnesagkyndige undersøgelse. Det skyldes, at der sker en udvidelse af grundlaget for den børnesagkyndige undersøgelse.

For så vidt angår den børnesagkyndiges opgave i forbindelse med gennemførelsen af den børnesagkyndige undersøgelse henvises til punkt 7.

4.1.2. Manglende medvirken til en børnesagkyndig undersøgelse

En børnesagkyndig undersøgelse forudsætter, at forældrene og barnet deltager i det omfang, den børnesagkyndige vurderer, at det er nødvendigt. Hvis en eller begge forældre ikke ønsker at deltage i den børnesagkyndige undersøgelse, har Familieretshuset en række reaktionsmuligheder.

Hvis en af forældrene eller barnet afbryder deltagelsen i undersøgelsen, skal den børnesagkyndige kontakte Familieretshuset for at få oplyst, hvordan den børnesagkyndige skal forholde sig hertil. Familieretshuset træffer herefter beslutning om sagens videre forløb, herunder f.eks. om undersøgelsen skal gøres færdig uden den ene forælders eller barnets deltagelse, eller om Familieretshuset vil forsøge at få forælderen eller barnet til at deltage ved at orientere ham eller hende yderligere om konsekvenserne af den manglende deltagelse. Det er således Familieretshuset, der beslutter, hvordan undersøgelsen skal afsluttes.

Er det kun muligt at gøre undersøgelsen færdig, hvis begge forældre og barnet medvirker, må den børnesagkyndige vurdere, om det på baggrund af de undersøgelser, som allerede er foretaget, er muligt at lave en foreløbig eller midlertidig erklæring. Vurderer den børnesagkyndige, at det er fagligt forsvarligt at udfærdige en erklæring, selv om det ikke har været muligt at gennemføre undersøgelsen i overensstemmelse med de stillede krav, bør manglerne ved undersøgelsen fremgå af erklæringen sammen med begrundelsen for, at det alligevel er fundet forsvarligt at udfærdige erklæringen.

Fører en konkret vurdering til, at gennemførelse af undersøgelsen vil være i strid med barnets bedste, må Familieretshuset i samarbejde med den børnesagkyndige også tage stilling til undersøgelsens videre forløb. Det kan f.eks. stride mod barnets bedste at gennemtvinge undersøgelsen, hvis barnet nægter at blive observeret sammen med samværsforælderen. Den børnesagkyndige bør dog i en sådan situation foretage en vurdering af årsagen til barnets modvilje.

Hvis en af forældrene eller barnet ikke vil deltage eller afbryder sin deltagelse i undersøgelsen, afhænger det først og fremmest af hensynet til barnet, hvilken betydning dette skal have. Er der ikke modstående hensyn til barnet, vil Familieretshuset bl.a. have følgende reaktionsmuligheder:

- Familieretshuset træffer afgørelse på det foreliggende grundlag, hvis der er tale om en sag vedrørende samvær, hvor afgørelsen ikke vil være indgribende for barnet. Der henvises til § 11 i lov om Familieretshuset om processuel skadevirkning.
- Familieretshuset indbringer sagen for familieretten til afgørelse efter §§ 27 eller 32 i lov om Familieretshuset.

- Familieretshuset fastsætter overvåget samvær til brug for den børnesagkyndiges observation af barnets samspil med samværsforælderen.

Valget af reaktion afhænger af, hvilke foranstaltninger Familieretshuset mener, er nødvendige for at sikre et forsvarligt oplysningsgrundlag til at træffe afgørelse i sagen.

4.2. Børnesagkyndige undersøgelsers omfang og indhold, herunder den psykologfaglige metode

En børnesagkyndig undersøgelse skal udover at indeholde en redegørelse for familiesituationen som helhed også fungere som en slags ”budbringer” for barnet og videregive barnets synspunkter. Samtidig skal den børnesagkyndige undersøgelse danne grundlag for afgørelser, der træffes med et fremtidsorienteret perspektiv. I den forbindelse bemærkes, at forældrenes evne til at samarbejde og sikre barnets kontakt til begge forældre kan få stor betydning for afgørelser om forældremyndighed, barnets bopæl eller samvær.

En børnesagkyndig undersøgelse skal altså belyse barnets perspektiv, forældrenes samarbejdsevne og samarbejdsmuligheder. Derudover skal den indeholde et fremtidsorienteret perspektiv i forhold til, hvad der er bedst for barnet.

Det er vigtigt, at en børnesagkyndig undersøgelse har en kvalitet, der som hovedregel gør videre undersøgelser unødvendige, og at barnets perspektiv og synspunkter bliver videregivet på en sådan måde, at barnet ikke skal inddrages flere gange. Den børnesagkyndige skal være opmærksom på dette under arbejdet med undersøgelsen.

Den børnesagkyndige vælger selv, hvilke metoder han eller hun vil bruge under arbejdet med den børnesagkyndige undersøgelse. Der vil dog som nævnt være en række temaer, som den børnesagkyndige kan inddrage i en børnesagkyndig undersøgelse. Familieretshuset kan i forbindelse med afgørelsen af sagen forholde sig til temaerne og foretage en vurdering på baggrund heraf. Dette er med til at sikre kvaliteten af den børnesagkyndige undersøgelse. Disse temaer er beskrevet nedenfor under punkt 4.2.1.

Det er vigtigt, at den børnesagkyndige holder sig for øje, at den børnesagkyndige erklæring beskriver de relevante forhold, og at disse forhold indgår i Familieretshusets vurdering af sagen. Det er altså ikke den børnesagkyndiges opgave at bedømme, f.eks. hvilket omfang samværet skal have. Dette er Familieretshusets og familierettens opgave. Der henvises til punkt 4.2.2., som beskriver indholdet af erklæringens sammenfatning.

En børnesagkyndig undersøgelse bør som udgangspunkt indeholde:

- 1) To klinisk (afdækkende) samtaler med hver af forældrene – eventuelt også samtaler med forældrene sammen.
- 2) To observationer af samspillet mellem hver af forældrene med barnet.
- 3) Én samtale med barnet alene.
- 4) Yderligere information om barnet og/eller forældrene fra offentlige myndigheder og lign.
- 5) En gennemgang af erklæringen med forældrene.

Ad 1) I den kliniske samtale med forældrene får den børnesagkyndige oplysning om forældrenes personlige, sociale og økonomiske baggrund, ligesom forælderen forklarer, hvordan han eller hun har forholdt sig i samspillet med den anden forælder.

At samtalen er klinisk betyder, at den børnesagkyndige i samtalen ud over at tilvejebringe faktuelle oplysninger også vurderer, om der er sammenhæng i forælderens forklaring, og om forælderen giver indtryk af at have en relevant fornemmelse for barnets almene og eventuelle særlige behov, herunder barnets behov for kontakt med den anden forælder. Ved samtalen vurderer den børnesagkyndige også, om der i forælderens baggrund eller aktuelle fremtræden er psykologisk påfaldende forhold, som er

relevante for sagen, og om forælderen i sin forklaring kan sætte sig ud over egne behov osv. Samtalen med forælderen indgår senere i vurderingen af forældrenes samspil med barnet.

Ved den første samtale med forældrene er det vigtigt at spørge og lytte åbent og få hver af parternes version af deres individuelle baggrund, samlivets historie, deres rolle som forældre og deres forestillinger om barnet og om fremtiden. Disse versioner er sjældent sammenfaldende.

Den lyttende åbenhed er en forudsætning for, at forældrene oplever sig hørt og føler sig forstået under samtalerne med den børnesagkyndige, og for at relevante synspunkter senere kan uddybes. Det er ikke nok senere i erklæringen at gengive et referat af hver parts historie. Den børnesagkyndige må derfor udfordre hver part og udspørge forældrene om sagens centrale forhold. Det kan f.eks. være begivenheder og problemer i forhold til forældrenes indbyrdes forhold og specielt deres forhold til barnet eller børn generelt.

Samtalen skal give en fornemmelse af, hvem der rent faktisk har skiftet ble og hentet/bragt i børnehaven. Men den skal også belyse, hvordan de hver især har vist omsorg for barnet, og deres evne til at udvise indlevelse i og forståelse af barnet og dets behov, herunder beskrive barnets temperament og typiske adfærd. Den børnesagkyndige vil i forbindelse med samtalen også være opmærksom på, om forældrene kan tale om barnet uden at tale om sig selv eller den anden forælder.

I den efterfølgende samtale med hver af forældrene, der normalt holdes sidst i undersøgelsesforløbet, vil det være hensigtsmæssigt at drøfte relevante spørgsmål, som den anden forælder har fremført. Det vil endvidere kunne være oplysende og afklarende, at den børnesagkyndige drøfter sine observationer og overvejelser med forældrene på dette tidspunkt. Hvis den børnesagkyndige mener, at der er behov for det, kan det være relevant at indkalde forældrene til en fælles samtale, så de kan få lejlighed til at forholde sig til hinandens påstande.

Den børnesagkyndige bør gennem samtalerne med forældrene sørge for at tilvejebringe så mange oplysninger om forældrene, at der kan foretages en helhedsbeskrivelse af forældrene i erklæringen. Det vil også være hensigtsmæssigt, at den børnesagkyndige sammen med forældrene – enten sammen eller hver for sig – drøfter deres holdninger til barnets opdragelse, dets kontakt med den anden forælder, barnets udvikling, særpræg og funktionsmåde. Samtalen kan komme ind på, hvordan forældrene forestiller sig fremtiden for dem selv og deres barn, når de/den anden får forældremyndigheden, barnets bopæl ændres, eller der sker ændringer i barnets samvær med den ene forælder.

Hvis én af forældrene eller begge har en fast samlever, eller der er andre væsentlige personer for barnet, kan den børnesagkyndige overveje at bede disse om at deltage i en samtale for at danne sig et indtryk af dem. Det bemærkes dog, at der i forhold til andre end forældrene er tavshedspligt, og at en samtale med en sådan person derfor kræver forældrenes samtykke, ligesom der skal gives samtykke, hvis personfølsomme oplysninger skal indgå i samtalen. Hertil kommer, at det kræver samtykke fra den pågældende, hvis oplysningerne fra samtalen skal videregives til forældrene.

Ad 2) I forhold til de observationer, der skal være af samspillet mellem hver af forældrene og barnet, vil det være hensigtsmæssigt, at observationerne foregår i de rammer, hvor forældremyndigheden eller samværet i givet fald skal udøves, eller hvor barnet skal bo. Det vil være en fordel, hvis halvsøskende og/eller samlever eller andre personer, som i givet fald vil skulle være sammen med barnet, er til stede under observationerne.

I sager om forældremyndighed eller barnets bopæl observeres relationen mellem hver af forældrene og barnet i de rammer, forældrene i givet fald skal udøve forældremyndigheden i, eller i de rammer barnet i givet fald skal have bopæl i. Det kan være relevant at se samspillet ved forskellige lejligheder, og det

er under alle omstændigheder vigtigt at sikre, at barnet er tryk ved den børnesagkyndiges tilstedeværelse og ikke fremtræder unormalt på grund af træthed eller andre forhold. Ved mindst det ene besøg bør eventuelle andre personer, som er en del af barnets netværk, være til stede.

I sager om samvær observeres især relationen mellem barnet og samværsforælderen, men også barnets forhold til bopælsforælderen bør vurderes. Ved mindst et af besøgene bør også eventuelle andre personer af betydning for barnet være til stede.

Den børnesagkyndige observerer samspillet og kontakten mellem barnet og forælderen. Det sker bl.a. ved, at den børnesagkyndige forholder sig til, om barnet forekommer knyttet til den voksne, og om kontakten er dyb og emotionelt betonet, herunder om den afspejler en fælles historie. Der ses på, om samspillet foregår på barnets eller den voksnes initiativ, og om der er tale om et forælder-barn-forhold eller et ligeværdigt forhold. Den børnesagkyndige observerer også, om den voksne forholder sig relevant, opmærksomt og nærværende til barnet. Andre forhold, som den børnesagkyndige holder sig for øje under observationen, er, om den voksne aflæser barnets signaler og behov relevant svarende til barnets alder og eventuelle særlige behov, og om den voksne sætter relevante grænser for barnet. Også den voksnes evne til at sætte egne behov i baggrunden for barnets behov observeres.

Den børnesagkyndige skal under observationen også overveje, om der er overensstemmelse mellem forældrenes forklaringer, og hvordan samspillet i praksis er med barnet. Den børnesagkyndige skal vurdere, om forældrene kan omsætte deres tanker om og forståelse af barnet til praksis.

Det kan være relevant at iagttage samspillet mellem bopælsforælderen og barnet for at afdække et eventuelt for tæt, symbiotisk forhold, som fører til, at barnet af bopælsforælderen ikke tillades kontakten med samværsforælderen. Der kan også være tale om børn, der tager hensyn til forældrenes sårede følelser, eller der kan være tale om børn, som befinder sig i et sådant konfliktfelt eller en sådan følelsesmæssig klemme, at de af den grund må fravælge kontakten med den ene forælder.

Det er afgørende for barnet, at disse forhold afdækkes, så det bliver muligt at forholde sig til situationen – f.eks. med rådgivning til forældrene eller støtte til barnet.

Et hjemmebesøg kan være mere eller mindre struktureret. Den børnesagkyndige kan lægge op til, at der foregår en aktivitet eller bede om at blive vist rundt i hjemmet. Den børnesagkyndige kan også vælge at holde sig i baggrunden og herfra iagttage, hvordan samspillet udfolder sig.

Ad 3) Samtalen med barnet skal normalt finde sted, uden at forældrene deltager. Det er den børnesagkyndige, der bestemmer, hvor samtalen skal finde sted. Dette kan f.eks. være hos en af forældrene i forlængelse af et hjemmebesøg, eller den børnesagkyndige kan vælge, at samtalen skal finde sted i dennes konsultation eller praksis. Hvis der er flere børn, kan det ud over de individuelle samtaler være hensigtsmæssigt at tale med børnene sammen.

Formålet med samtalen er at få indtryk af barnets egen oplevelse af sin situation. Derudover skal samtalen give den børnesagkyndige et indtryk af barnets trivsel og udvikling, af barnets forhold til forældrene og eventuelle andre personer og om muligt af barnets forestillinger om fremtiden.

Barnet skal have at vide, hvad formålet med samtalen er, og at det ikke skal vælges mellem forældrene, bestemme hvor det skal bo, eller hvordan samværet skal være. Den børnesagkyndige bør forklare barnet, at forældrene og Familieretshuset kun får at vide, hvad barnet selv accepterer, men at det indtryk, den børnesagkyndige får af barnet og dets synspunkter, vil indgå i vurderingen af sagen.

For at den børnesagkyndige kan få de nødvendige oplysninger og indtryk af barnet, er det vigtigt, at der bliver etableret en god kontakt mellem barnet og den børnesagkyndige. Man bør derfor bruge lidt

tid på at tale om mere neutrale ting som skole, institution, kammerater, interesser eller om barnets ting på værelset. Man kan også give barnet mulighed for at tegne eller lege, mens man taler sammen. Et barn, der deltager i en børnesagkyndig undersøgelse, kan umiddelbart forekomme noget trykket, men det vil alligevel ofte være åben og samarbejdsvillig, hvis man giver sig tid til at skabe en rolig og trykramme. Når kontakten er etableret, gøres det klart, at man er interesseret i barnets mening og synspunkter, idet barnet jo kender sin familie indefra og gør sig tanker, som ikke behøver være de samme som forældrenes tanker. Det er vigtigt at understrege over for barnet, at afgørelsen og ansvaret ligger hos forældrene samt Familieretshuset og familieretten.

En samtale med et barn skal så vidt muligt være en dialog. Under dialogen er det vigtigt at lægge mærke til barnets følelsesmæssige reaktioner, måden barnet svarer på, og hvad barnet spontant selv siger og snakker om. Den børnesagkyndige kan tale med barnet om dets oplevelse af tiden før, under og efter bruddet mellem forældrene eller om det hidtidige samvær. Hvis barnet kommer med kritiske bemærkninger, er det vigtigt at få dem konkretiseret og få en fornemmelse af, om barnet er sendt i byen med et budskab. Ofte er det en stor hjælp at forklare barnet, at man kender til, hvordan børn tænker om denne situation, og at andre børn heller ikke synes, at forældrene kan tåle at høre, hvad børn tænker. Denne forklaring kan få barnet til spontant at give udtryk for synspunkter, følelser og holdninger. Man kan også bruge direkte hypotetiske spørgsmål som "hvis nu det bliver sådan, eller sådan, hvordan så..." Der kan også benyttes andre indfaldsvinkler til støtte for samtalen, f.eks. tegninger, leg eller samtalebilleder, eller der kan tales med barnet om dets kendskab til andre børn i samme situation som det selv.

Det bør fremgå af erklæringen, hvilke fremgangsmåder der er anvendt ved samtalen, uden at der nødvendigvis gengives konkrete detaljer eller citater. Det drejer sig om at få et indtryk af, hvad der ligger bag barnets tilkendegivelser eller mangel på samme. Barnet kan være mere knyttet til og tryk ved den ene af forældrene, eller det kan tænkes, at barnet ønsker at blive i vante omgivelser, fordi det er bange for det nye, der kan følge med en flytning.

Undertiden møder man et barn, der er i alliance med den svageste af forældrene, og som villigt ofrer sig til støtte for denne ved at vælge at bo der, selv om det af den børnesagkyndige vurderes at være til skade for barnets udvikling. Det kan bl.a. ses i familier, hvor barnet tidligt har måttet tage et voksent ansvar og "passe på" en svag forælder. Sådanne børn vil ofte solidarisere med den svage forælder og totalt fornægte positive følelser over for den anden forælder eller egne behov. Også almindeligt fungerende børn vil af og til ensidigt støtte den "svigtede" forælder og sætte egne behov til side. Børn kan også være så påvirkede af at være i loyalitetskonflikt mellem forældrene, at de vil have vanskeligt ved at udtale sig om deres egne behov og ønsker.

Den børnesagkyndige bør ved afslutningen af samtalen anerkende barnet for dets samarbejde og give barnet accept af, at barnet er i en svær situation, der påvirker alle i familien. Samtidig kan barnet gives håb om ro, og der kan eventuelt spørges, om barnet har andre voksne at snakke med om situationen.

Den børnesagkyndige vil i forbindelse med en børnesagkyndig undersøgelse ofte tale med mindre børn, end der i øvrigt tales med i Familieretshuset. Den børnesagkyndige kan i det tilfælde etablere en anden situation end en egentlig samtalsituation, hvor barnet kan udtrykke sig f.eks. gennem tegning, leg eller samtalebilleder. Barnets fremtræden og hvordan det forholder sig i forskellige sammenhænge rummer altid en væsentlig information om dets situation.

Ad 4) Med samtykke fra forældremyndighedsindehaveren/-indehaverne kan den børnesagkyndige indhente yderligere information om barnet og/eller forældrene, som kan bidrage med relevante oplysninger, f.eks. daginstitution, skole eller sociale myndigheder. Hvis forældrene eller barnet har været eller er i lægelig/psykiatrisk behandling for forhold, der har betydning for undersøgelsen, er det hensigtsmæssigt

at indhente oplysninger herom. Den børnesagkyndige kan indhente akter og/eller udtalelser enten ved skriftlig henvendelse til den relevante myndighed, eller ved at den børnesagkyndige udarbejder et referat af personligt indhentede oplysninger og derefter får dette godkendt af den udtalende myndighed.

Akter og/eller udtalelser bør enten vedlægges erklæringen eller være udførligt omtalt i denne.

Det er vigtigt at pointere, at den børnesagkyndige ikke kan fraskrive sig sit faglige ansvar med henvisning til indhentede oplysninger. Den primære informationskilde vil til enhver tid være den børnesagkyndiges egne observationer.

Det bemærkes endvidere, at Familieretshuset i § 7-sager har mulighed for at indhente oplysninger fra bl.a. kommunen uden samtykke fra forældrene. Familieretshuset kan videregive disse oplysninger til den børnesagkyndige, hvis oplysningerne er relevante for den børnesagkyndige undersøgelse. Der henvises for beskrivelse af muligheden for indhentning af oplysninger til punkt 6.2 i vejledning om Familieretshuset.

Der foretages kun undtagelsesvist psykologisk testning i den børnesagkyndige undersøgelse, idet denne antageligt ikke kan bidrage med væsentlige nye oplysninger til undersøgelser af denne karakter. Forekommer det, at et barn har særlige behov, eller at en voksen fremtræder påfaldende, vurderes dette efter ovennævnte metoder.

Ad 5) Inden den børnesagkyndige sender erklæringen til Familieretshuset, gennemgås den med parterne sammen eller hver for sig. Undersøgelsen er ved gennemgangen endeligt afsluttet, og der rettes som udgangspunkt kun faktuelle fejl eller graverende misforståelser.

Den børnesagkyndige kan ved gennemgangen have udskrevet erklæringen til parterne, så de efter den børnesagkyndiges gennemgang selv kan læse den igennem. Parterne får dog ikke erklæringen med sig fra gennemgangen, idet Familieretshuset først skal have mulighed for at forholde sig til den.

4.2.1. Temaer for undersøgelsen

Som beskrevet ovenfor er der i forældreansvarsloven en række forhold, som skal indgå med betydelig vægt i sager om forældremyndighed, barnets bopæl eller samvær. Disse forhold er barnets perspektiv, forældrenes samarbejdsevne og det fremtidsorienterede perspektiv. Forholdene skal vurderes ud fra et fokus på barnet og forældrene.

Den børnesagkyndige undersøgelse kan have en række temaer, der kan indgå i undersøgelsen i det omfang, der er behov for det i den enkelte sag. Det skal derfor præciseres, at Familieretshuset i hvert enkelt tilfælde skal vurdere, hvilke temaer der skal indgå i den enkelte børnesagkyndige undersøgelse. Samtidig understreges det igen, at den børnesagkyndige i kraft af sin faglighed vil have samtlige temaer med i sine overvejelser, når undersøgelsen gennemføres.

Når den børnesagkyndige beskriver sine observationer og overvejelser i forhold til de enkelte temaer i erklæringen, er det vigtigt, at der er tale om neutrale iagttagelser og beskrivelser samt psykologfaglige vurderinger og prognoser, som har et klart empirisk fundament og teoretisk belæg.

Det kan være væsentligt at inddrage barnets følelsesmæssige, sociale, færdighedsmæssige og sproglige udviklingsniveau med henblik på en vurdering af specifikke udviklingsbehov. Herved vil den børnesagkyndige kunne vurdere, om barnet følelsesmæssigt, socialt, sprogligt og motorisk er alderssvarende. I den forbindelse vil det også kunne være relevant at observere forældrenes eventuelt forskellige muligheder for at forstå og tilgodese specifikke udviklingsbehov hos barnet, herunder at observere forældrenes måde at møde barnet på, og om de møder barnet på et alderssvarende niveau.

Det kan også være relevant, at den børnesagkyndige foretager psykologfaglige vurderinger og prognoser for forældrenes evne til at tage ansvar for og drage omsorg for barnet og imødekomme barnets udviklingsbehov. Der ligger heri et fremtidsorienteret perspektiv, hvor den børnesagkyndige kan opstille fremtids-scenarier i forhold til barnets situation på både kort og lang sigt.

Et tema for undersøgelsen kan også være, at der laves en vurdering af forældrenes indstilling til at samarbejde med den anden forælder før, under og efter sagen er blevet afgjort. Herved belyses forældrenes evne til at samarbejde med hinanden og deres samarbejdsmuligheder. Samarbejdsevnen og samarbejds-mulighederne skal beskrives ved psykologfaglige vurderinger og prognoser, som beskriver forældrenes samarbejdsevne og samarbejds muligheder på kort og lang sigt. Det kan også ses i relation til, hvem af forældrene, der er bedst til at sikre barnets kontakt til begge forældre. Forældrenes evne og vilje til at samarbejde med myndigheder kan også være et forhold, der indgår. I sammenhæng hermed skal det også nævnes, at det kan være relevant at afdække, om barnet forstår sin situation, og hvilke behov barnet selv mener at have, herunder hvilke ønsker barnet har for fremtiden.

De indbyrdes relationer mellem forældrene og barnet og forældrenes eventuelle nye partnere vil også være relevante at få belyst under en børnesagkyndig undersøgelse, ligesom det vil være relevant, at det afdækkes, om der er kompetente sekundære omsorgspersoner omkring barnet. På denne måde vil det være muligt at observere de roller, som forældrene og barnet har, samt de indbyrdes relationer mellem forældrene og barnet og forældrenes eventuelle nye partnere.

I forlængelse heraf kan det være vigtigt, at forældrenes daglige omsorgsopgaver, herunder den daglige omsorg over for barnet i relation til personlig hygiejne, kost, kammerater, skole, fritidsaktiviteter og lignende, bliver belyst.

Et andet relevant tema for den børnesagkyndige undersøgelse kan være, at den børnesagkyndige foretager en vurdering af forældrenes arbejdssituation i forhold til at kunne drage omsorg for barnet. Hvis den ene forælders arbejdstider f.eks. medfører begrænset tid med barnet, vil det kunne beskrives under dette tema. Arbejdssituationen vil også kunne ses i forhold til forældrenes evne til at kunne opretholde en stabil og acceptabel livsførelse til barnets bedste. Herved skal forstås forældrenes evne til at skabe en stabil dagligdag i betryggende rammer for barnet. Der kan f.eks. være tale om belastede boligmæssige forhold, ustabile økonomiske forhold og mangelfuld evne til at prioritere rammerne for barnet/familien i forhold til barnets perspektiv.

Forældrenes personlige egenskaber (personlighedsdynamik, ressourcer, konfliktområder) og eventuelt psykisk forstyrrelse, misbrug og kriminalitet skal indgå i relation til de enkelte temaer i det omfang, det skønnes nødvendigt i forhold til undersøgelsens opdrag og sagens oplysninger.

4.2.2. Erklæringens sammenfatning og indhold

Sammenfatningen for en børnesagkyndig erklæring skal på samme måde som beskrivelsen af de enkelte temaer være objektiv og neutral.

En erklæring afsluttes med en fordele-/ulempe-analyse af forældrene og skal opstille et fremtidsorienteret perspektiv i stedet for at være konkluderende.

Det er ikke den børnesagkyndiges opgave at afgøre, hvad der er bedst for barnet, da det er Familieretshuset eller familieretten, der træffer denne afgørelse.

Af erklæringen bør dels de formelle rammer for undersøgelsen fremgå, dels det materielle grundlag for den børnesagkyndiges vurdering. Derudover bør erklæringen indeholde en sammenfattende vurdering til brug for Familieretshusets eller familierettens videre behandling af sagen.

Erklæringen bør udformes, så det klart fremgår, hvilke oplysninger den børnesagkyndige har indhentet, og hvilke vurderinger den børnesagkyndige selv har foretaget. Forklaringer og indhentede oplysninger skal kunne genkendes som sådanne, ligesom vurderinger og indtryk skal stå i passende forhold til de oplysninger og iagttagelser, den børnesagkyndige foretager sin vurdering ud fra.

Erklæringen bør indeholde følgende oplysninger:

- 1) Dato og den børnesagkyndiges navn og adresse.
- 2) Faktuelle oplysninger, herunder navn og adresse, på de involverede parter. Dette gælder dog ikke hvis parten har navne- og adressebeskyttelse.
- 3) Familieretshusets journalnummer.
- 4) Opdragsgiver og opdragets indhold.
- 5) Oplysning om den børnesagkyndige undersøgelses tilrettelæggelse og forløb.
- 6) Indhentede udtalelser, der vedlægges erklæringen, eller som er omtalt i erklæringen.
- 7) Kort beskrivelse af barnets og forældrenes nuværende situation og barnets kontakt med hver af forældrene.
- 8) Forældrenes oplysninger om sig selv, herunder om deres tidligere forhold til hinanden, og deres nuværende samlivsforhold, boligforhold, arbejdsforhold m.m.
- 9) Forældrenes beskrivelse af barnets udvikling og personlighed og deres forståelse for dets specielle psyke.
- 10) Beskrivelse af observationerne af barnet samt af barnet og forældrene.
- 11) Vurdering af forældrenes egnethed som opdragere af barnet og en vurdering af deres holdning til samværet og samarbejdet herom.
- 12) En vurdering af barnets tilknytning til hver af forældrene og til eventuelle søskende.
- 13) En sammenfattende vurdering, som giver Familieretshuset og/eller familieretten en psykologfaglig belysning af sagen, herunder eventuelt vejledende bemærkninger om, hvad der kan tjene barnet bedst.

Hvis der er forhold, der helt klart taler for, at barnet af psykologfaglige grunde bør vokse op hos den ene af forældrene, eller hvis der ikke er grundlag for at fremhæve en forælder som mere egnet end den anden forælder, bør dette fremgå af erklæringen. Den børnesagkyndige kan også vælge at udtale sig om, hvilke konsekvenser man kan forestille sig, at det vil have for barnets udvikling at etablere fælles forældremyndighed eller at tillægge den ene af forældrene forældremyndigheden. I samværssager kan en eventuel usikkerhed om omfanget af et samvær give anledning til, at den børnesagkyndige anbefaler, at der følges op på sagen med en samtale med barnet eller en observation af samspillet mellem samværsforælderen og barnet efter en passende tid.

Når erklæringen er færdigskrevet, gennemgås den i sin helhed for forældrene, mens de er til stede, så de har mulighed for at følge med i teksten. Alle faktuelle forhold bør efterkontrolleres. Den børnesagkyndige bør tage hånd om forældrene i denne situation og sikre sig, at de har forstået indholdet af erklæringen, og at de har forstået, at det er Familieretshuset eller familieretten, der træffer afgørelsen.

5. Undersøgelsesfasen

Den børnesagkyndige modtager sammen med opdraget fra Familieretshuset sagsakter, f.eks. notater, afgørelser om samvær, forældremyndighed og barnets bopæl, herunder midlertidige afgørelser m.v. I § 7-sager kan der som en del af sagens akter også indgå akter indhentet fra f.eks. de kommunale sociale myndigheder.

Den børnesagkyndige tilrettelægger på baggrund af opdraget og de tilsendte akter den børnesagkyndige undersøgelse. Den børnesagkyndige beslutter, hvilke metoder der skal benyttes under arbejdet med

undersøgelsen, og dermed hvordan undersøgelsen skal gennemføres. Den børnesagkyndige tilrettelægger selv indsamlingen af oplysninger, afholdelse af samtaler og foretagelse af observationer, og den børnesagkyndige afgiver sin udtalelse ud fra det faglige ansvar, som han eller hun arbejder under. Hvis en undersøgelse ikke kan gennemføres i overensstemmelse med de krav, der er fastlagt for denne, kontakter den børnesagkyndige Familieretshuset.

Under den første samtale med forældrene skal den børnesagkyndige orientere om forløbet af undersøgelsen og om tidsperspektivet for undersøgelsen. Den børnesagkyndige skal også forklare de formelle rammer omkring forløbet, herunder at der ikke er tale om at etablere en fortrolig behandlingskontakt under tavshedspligt, men at der er tale om en sagkyndig undersøgelse, der skal munde ud i en erklæring, som forældrene gøres bekendt med, hvorefter den sendes til Familieretshuset, der træffer afgørelse i sagen.

Har barnet den nødvendige alder og modenhed, skal den børnesagkyndige sikre, at barnet er orienteret om undersøgelsens formål m.v.

Den børnesagkyndige skal efter det første møde med forældrene oplyse Familieretshuset om tidsperspektivet for undersøgelsen. Hvis der under undersøgelsen opstår behov for at udvide tidsrammen, skal den børnesagkyndige også underrette Familieretshuset herom.

Det mest almindelige er, at den børnesagkyndige undersøgelse foretages i privat praksis. Undersøgelser foretages dog også i Familieretshusets regi, på en børnepsykiatrisk afdeling eller i en anden offentlig eller privat institution. Den børnesagkyndige bør gøre sig klart, om vedkommende arbejder som privat praktiserende eller som ansat i Familieretshuset eller andetsteds, og parterne bør oplyses om, i hvilket regi undersøgelsen foretages.

Da den børnesagkyndige undersøgelse gennemføres som et led i oplysningen af sagen, finder forvaltningslovens regler om retten til at lade sig repræsentere eller bistå anvendelse. Familieretshuset og/eller den børnesagkyndige kan indgå i en dialog med forælderen om hensigtsmæssigheden i, at forælderen ønsker, at en bisidder skal være til stede under gennemførelsen af den børnesagkyndige undersøgelse.

Efter § 8, stk. 2, i forvaltningsloven kan forældrerens ret til at lade sig bistå fraviges, hvis forældrerens interesse i dette findes at burde vige for væsentlige hensyn til offentlige eller private interesse. Det kan f.eks. være begrundet i hensynet til barnets bedste, hvis det konkret vurderes, at en bisidder forhindrer, at der kan gennemføres en retvisende børnesagkyndig undersøgelse. Fravigelsen af retten til at lade sig bistå skal være konkret begrundet i de konkrete forhold ved den børnesagkyndige undersøgelse, og bisiddere kan således ikke generelt afvises. Inden der træffes en afgørelse efter § 8, stk. 2, i forvaltningsloven om, at forælderen ikke må lade sig bistå, bør den børnesagkyndige og eventuelt Familieretshuset indgå i en dialog med forælderen om, hvorfor forælderen ønsker, at der er en bisidder til stede, og hvorfor den børnesagkyndige finder, at dette er uhensigtsmæssigt.

Den børnesagkyndiges afgørelse efter § 8, stk. 2, i forvaltningsloven kan påklages til Familieretshuset som delegerende myndighed.

Det bemærkes, at hvis den børnesagkyndige er autoriseret psykolog skal eventuelle anmodninger om aktindsigt i akter hos den børnesagkyndige behandles efter de særlige regler om aktindsigt i psykologloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 52 af 24. januar 2018. Psykologens afgørelse om aktindsigt kan efter § 14, stk. 5, 2. pkt., påklages til Familieretshuset. I øvrige tilfælde afgøres spørgsmålet om aktindsigt efter reglerne i forvaltningsloven og offentlighedsloven.

6. Retssstillingen under den børnesagkyndige undersøgelse

Mens den børnesagkyndige undersøgelse foregår, skal der være en klar adskillelse mellem undersøgelsen og sagsbehandlingen i øvrigt. Det er derfor uden betydning, om en børnesagkyndig undersøgelse foretages af en praktiserende børnesagkyndig uden for Familieretshuset eller af en børnesagkyndig, der er ansat af Familieretshuset, så længe adskillelsen opretholdes. Dette betyder bl.a., at den, der gennemfører den børnesagkyndige undersøgelse, ikke må have været en del af den hidtidige oplysning af sagen og ikke må have direkte indflydelse på sagens videre behandling og afgørelse.

Når Familieretshuset indhenter samtykke til den børnesagkyndige undersøgelse, skal Familieretshuset vejlede forældrene om, hvad de samtykker til. Familieretshuset bør først og fremmest orientere om årsagen til, at det er nødvendigt at foretage undersøgelsen. Familieretshuset skal samtidig vejlede om, hvilken vægt en børnesagkyndig undersøgelse normalt tillægges, ligesom Familieretshuset skal vejlede forældrene om muligheden for at få fastsat midlertidigt samvær, mens undersøgelsen foregår. Om nødvendigt skal Familieretshuset orientere om, hvilke konsekvenser det kan have, at forældrene og/eller barnet ikke medvirker, jf. punkt 4.1.2.

6.1. Partshøring og aktindsigt

Når den børnesagkyndige undersøgelse er gennemført, gennemgår den børnesagkyndige erklæringen med forældrene, inden den sendes til Familieretshuset, så de har mulighed for at efterkontrollere f.eks. alle faktiske forhold. Hvis forældrene ikke ønsker at gennemgå erklæringen med den børnesagkyndige, mens de begge er til stede, kan den børnesagkyndige vælge at gennemgå erklæringen med forældrene hver for sig. Hvis den børnesagkyndige vurderer, at barnet har en alder og modenhed, der taler for, at barnet også er til stede ved gennemgangen af erklæringen, kan den børnesagkyndige beslutte, at barnet også skal deltage.

Selvom den børnesagkyndige har gennemgået erklæringen med forældrene, skal Familieretshuset partshøre forældrene over erklæringen efter forvaltningslovens § 19, inden Familieretshuset træffer afgørelse i sagen. Skal afgørelsen i sagen træffes af familieretten, orienterer Familieretshuset forældrene om erklæringen senest samtidig med indbringelsen af sagen for familieretten til afgørelse.

6.2. Hvilken vægt skal/kan en børnesagkyndig erklæring tillægges?

Hvilken vægt, der skal lægges på en børnesagkyndig erklæring, beror på Familieretshusets og familierettens skøn, hvor hensynet til barnets bedste er det afgørende moment.

Er der uafklarede forhold ved erklæringen, eller mener Familieretshuset, at det er nødvendigt at indhente yderligere oplysninger fra den børnesagkyndige for at have et forsvarligt grundlag at vurdere sagen på, skal Familieretshuset stille supplerende spørgsmål til den børnesagkyndige. Spørgsmålene kan stilles mundtligt eller skriftligt. Besvares de supplerende spørgsmål mundtligt, skal Familieretshuset udfærdige et notat om samtalen. Familieretshuset kan også bede den børnesagkyndige om at foretage yderligere undersøgelser.

Hvis formalia i forhold til undersøgelsen eller erklæringen er tilsidesat, har dette kun betydning for, hvilken vægt Familieretshuset kan tillægge erklæringen, hvis tilsidesættelsen må antages at have haft indflydelse på erklæringens materielle indhold. Det er vigtigt, at Familieretshuset og familieretten ved afgørelsen er opmærksom på eventuelle begrænsninger i erklæringen, og at erklæringen tillægges betydning i overensstemmelse hermed.

Mangler ved undersøgelsen, der skyldes, at en af forældrene eller barnet ikke har villet deltage i undersøgelsen, er gennemgået i punkt 4.1.2.

7. Den børnesagkyndiges opgave

Den børnesagkyndige skal arbejde inden for opdraget for den børnesagkyndige undersøgelse og ikke undersøge andet og mere, end opdraget giver anledning til. Den børnesagkyndige skal dog i sin egenskab af sagkyndig gøre Familieretshuset opmærksom på, hvis der er forhold hos barnet og/eller forældrene, som ud fra en psykologfaglig vinkel bør inddrages i undersøgelsen, men som ikke er omfattet af opdraget.

Hvis den børnesagkyndige således mener, at opdraget er ufuldstændigt, upræcist, eller hvis der opstår problemer under undersøgelsen, skal den børnesagkyndige kontakte Familieretshuset for at få en afklaring heraf. Hvis den børnesagkyndige vurderer, at der er behov for at foretage yderligere undersøgelser for at kunne belyse temaet for den børnesagkyndige undersøgelse tilstrækkeligt, eller hvis den børnesagkyndige vurderer, at undersøgelsen skal afgrænses, skal den børnesagkyndige rette henvendelse til Familieretshuset, som herefter beslutter, om der er behov for at tilpasse opdraget for undersøgelsen. I de tilfælde, hvor opdraget for undersøgelsen udvides, skal Familieretshuset indhente forældrenes samtykke til den børnesagkyndige undersøgelse på ny.

Hvis en af forældrene eller barnet afbryder deltagelsen i den børnesagkyndige undersøgelse, skal den børnesagkyndige kontakte Familieretshuset for at få oplyst, hvordan den børnesagkyndige skal forholde sig hertil.

8. Klagevejledning

Hvis en eller begge forældre ønsker at klage over den børnesagkyndige undersøgelse, herunder den børnesagkyndiges arbejde, skal de vejledes om, hvilke klagemuligheder de har. Klagevejledningen kan gives af den børnesagkyndige eller af Familieretshuset.

Det er op til Familieretshuset eller retten at beslutte, hvilken betydning en klage over en børnesagkyndig undersøgelse skal have for den fortsatte behandling af sagen.

Klageadgangen for klager over psykiatere og psykologer er gennemgået nedenfor.

Styrelsen for Patientklager har oplyst, at klager over psykiatere kan behandles af Sundhedsvæsenets Disciplinærnævn, hvis den børnesagkyndige undersøgelse er indhentet til brug for en sag i Familieretshuset. Efter Styrelsen for Patientklagers praksis kan Sundhedsvæsenets Disciplinærnævn ikke behandle klager over en børnesagkyndig erklæring, der er udarbejdet af en psykiater i retligt regi. Dette gælder også i tilfælde, hvor erklæringen er indhentet af Familieretshuset, og hvor erklæringen efterfølgende har været gjort til genstand for domstolsbehandling.

Hvis en part ønsker at klage over en psykolog, der har foretaget en børnesagkyndig undersøgelse, afhænger det bl.a. af psykologens ansættelsessted, hvilken myndighed der kan behandle klagen.

Klager over autoriserede psykologer kan indgives til ansættelsesstedet. Der kan ikke indgives en klage til Psykolognævnet, men der kan rettes henvendelse til Psykolognævnet, med henblik på at nævnet iværksætter en tilsynssag. Den, der henvender sig, er ikke part i en tilsynssag.

Beslutninger om at iværksætte eller nægte at iværksætte børnesagkyndige undersøgelser i Familieretshuset er et led i sagsbehandlingen. Beslutningen herom kan derfor ikke indbringes for familieretten.

9. Habilitet og tavshedspligt

Hvis den børnesagkyndige, som skal gennemføre undersøgelsen, har kendskab til forældrene eller barnet på forhånd, skal den børnesagkyndige underrette Familieretshuset om det med det samme, sådan at Familieretshuset kan vurdere, om det på grund af habilitetsproblemer skal være en anden børnesagkyndig, der skal stå for undersøgelsen.

Under en børnesagkyndig undersøgelse bør den børnesagkyndige ikke indgå aftaler med nogen af forældrene om at være terapeut for en af forældrene på et senere tidspunkt. Den børnesagkyndige bør heller ikke påtage sig andre opgaver for forældrene, før en sag er endeligt afgjort i Familieretshuset eller familieretten.

I forbindelse med gennemførelsen af en børnesagkyndig undersøgelse er det vigtigt, at den børnesagkyndige kan forholde sig til og drøfte relevante oplysninger fra den ene forælder med den anden forælder. Den børnesagkyndige bør derfor fra starten af undersøgelsen gøre forældrene klart, at det ikke er muligt at udøve tavshedspligt over for forældrene og Familieretshuset. Den børnesagkyndige er herudover forpligtet til at overholde reglerne om tavshedspligt.

10. Underretningspligt

Efter § 153 i lov om social service, jf. lovebekendtgørelse nr. 1114 af 30. august 2018 (serviceloven) som senest ændret ved lov nr. 1711 af 27. december 2018, er personer, der udøver offentlig tjeneste eller offentligt hverv, forpligtet til at underrette kommunen om forhold, der giver formodning om, at et barn under 18 år har behov for særlig støtte.

Efter servicelovens § 153, stk. 1, nr. 1-4, indtræder underretningspligten, når den pågældende får kendskab til eller grund til at antage, at et barn eller en ung under 18 år kan have behov for særlig støtte, at et barn umiddelbart efter fødslen kan få behov for særlig støtte på grund af de kommende forældres forhold, at et barn eller en ung under 18 år kan have behov for særlig støtte på grund af barnets eller den unges ulovlige skolefravær eller undladelse af at opfylde undervisningspligten, eller at et barn eller en ung under 18 år er udsat overgreb, herunder vold.

Får den børnesagkyndige under arbejdet med den børnesagkyndige undersøgelse kendskab til eller grund til at antage, at et barn under 18 år har behov for særlig støtte eller udsættes for vold eller andre overgreb, skal den børnesagkyndige underrette kommunen herom. I disse tilfælde gælder reglerne om tavshedspligt ikke, jf. punkt 77 i vejledning af 7. januar 2014 om særlig støtte til børn og unge og deres familier (vejledning nr. 3 til serviceloven).

Det bemærkes, at underretningspligten også gælder, selvom forældrene tilkendegiver selv at ville rette henvendelse til kommunen om bekymrende forhold.

Underretningen skal rettes til barnets handlekommune efter reglerne i retssikkerhedslovens § 9 a. Børn under 18 år har som udgangspunkt samme handlekommune som forældrene. Bor barnet mest hos den ene af forældrene, har barnet handlekommune der. Hvis barnet bor lige meget hos begge forældre, har barnet handlekommune der, hvor barnet er folkeregistreret. Er barnet anbragt uden for hjemmet, har barnet handlekommune i den kommune, der har truffet afgørelsen om anbringelse.

11. Indhentning af sagkyndige erklæringer

Familieretshuset kan også beslutte at belyse barnets perspektiv gennem indhentelse af en sagkyndig erklæring, der under hensyn til det konkrete barns forhold fokuserer på en eller begge forældre, hvorved det undgås at inddrage barnet direkte, og hvor samspillet med barnet således i udgangspunktet heller ikke undersøges. Denne fremgangsmåde vil være relevant at overveje i situationer, hvor en eller begge forældres forhold er af en karakter, hvor disse set i forhold til barnets situation eller isoleret set ville kunne være afgørende for sagens udfald. Sager, hvor dette gør sig gældende, vil ikke sjældent være sager med et meget højt konfliktniveau, hvor barnet erfaringsmæssigt er særligt udsat. Det bør i sådanne tilfælde overvejes, hvilken betydning det vil have for barnet at blive inddraget direkte i belysningen af dets perspektiv.

En sådan fokuseret belysning af sagen vil kunne være relevant i tilfælde, hvor der kan være tvivl om, hvorvidt en forælder er i stand til at tage vare på barnet. Det kan bl.a. være tilfældet i følgende situationer:

- En forælder har psykiske problemer, som ud fra de foreliggende oplysninger må antages at kunne have en sådan karakter, at forælderen ikke kan tage vare på barnet, og hvor problemerne ikke eller ikke aktuelt er tilstrækkeligt dokumenterede eller beskrevet.
- En forælder har et misbrugsproblem, som ikke eller ikke aktuelt er tilstrækkeligt dokumenteret eller beskrevet.
- En forælders adfærd over for den anden forælder rejser tvivl i forhold til, om forælderen er egnet til at tage vare på barnets behov, herunder om forælderen er i stand til at samarbejde med den anden forælder.

Opregningen er ikke udtømmende, og der vil også være andre situationer, hvor det er relevant at overveje at skåne barnet for direkte inddragelse i sagen ved at indhente en sagkyndig erklæring om en forælder.

Indhentelsen af en sagkyndig erklæring er ikke tænkt som et redskab til at belyse samspillet mellem barnet og forælderen. Denne form for sagsoplysning kan således ikke erstatte en børnesagkyndig undersøgelse i tilfælde, hvor det er relevant at få belyst dette samspil. Det vil eksempelvis kunne være tilfældet, hvis indhentelsen af erklæringen ikke trods den forudgående antagelse herom påviser forhold hos forælderen, som taler imod kontakt med barnet.

Erklæringen vil heller ikke skulle indeholde en tilkendegivelse om, eksempelvis hvilken samværsordning der vil være bedst for barnet. Det bemærkes særligt i den forbindelse, at indhentelsen af en erklæring ikke svarer til iværksættelsen af en forældrekompetenceundersøgelse, som beskrevet i Børne- og Socialministeriets retningslinjer for udarbejdelse og anvendelse af forældrekompetenceundersøgelser. Erklæringen vil med et konkret afsæt i forælderenes særlige forhold alene skulle indeholde udtalelser om forælderenes evne til at varetage omsorgen for et barn, herunder også i forhold til eventuelle særlige hensyn der måtte gælde for det konkrete barn.

Hvis det på baggrund af erklæringen kan lægges til grund, at forælderenes omsorgsevne i forhold til barnet ikke udgør et problem, vil det kunne være nødvendigt at gennemføre en belysning af samspillet mellem forælderen og barnet, eventuelt ved iværksættelse af en børnesagkyndig undersøgelse eller anden form for direkte inddragelse af barnet. Det skal i den forbindelse overvejes, om en eventuel undersøgelse kan tilrettelægges på en sådan måde, at den indhentede erklæring indgår som et element i denne belysning, eksempelvis ved at der gennemføres observationer af forælderen og barnet som et supplement til erklæringen.

De sagkyndige erklæringer, som det ofte vil kunne være relevant at indhente, er erklæringer fra psykologer, psykiatere og misbrugseksperter, men der vil også kunne være andre former for sagkundskab med relevans for belysningen af en forælders særlige forhold.

Anmodningen om en erklæring skal klart gengive baggrunden for anmodningen, og hvad der specifikt ønskes belyst.

Indhentelsen af en sagkyndig erklæring forudsætter, som andre sagsbehandlingsskridt, en konkret vurdering af, at det vil være nødvendigt og relevant i det enkelte tilfælde.

Den forælder, hvis forhold ønskes belyst gennem en sagkyndig erklæring, skal give samtykke hertil, og forælderen skal i den forbindelse orienteres om, hvad erklæringen skal belyse. Hvis forælderen ikke ønsker at give det nødvendige samtykke, skal Familieretshuset overveje, om oplysningerne kan fremskaffes på anden måde, om der skal træffes afgørelse ud fra de foreliggende oplysninger, eller om sagen skal indbringes for familieretten til afgørelse. Manglende medvirken vil efter en konkret vurdering

og under hensyn til barnets bedste også kunne tillægges processuel skadevirkning for den pågældende efter § 11 i lov om Familieretshuset.

Valget af reaktion afhænger af, hvilke foranstaltninger Familieretshuset mener, er nødvendige for at sikre et forsvarligt oplysningsgrundlag i sagen.

Børne- og Socialministeriet, den 20. marts 2019

MAI MERCADO

/ Carina Fogt-Nielsen